

1986 – Az elveszett év

1986 – Anul pierdut – román, 2022. Rendezte és írta: **Ligia Ciornei**. Kép: **Dan Dimitriu**. Szereplők: **Isabela Neamtu** (Irina), **Victoria Cocias** (Marcela), **Oana Puscatu** (Ionela), **Emil Badea Radu** (Gabriel). Gyártó: **Pala Film / Chainsaw Europe**. Forgalmazó: **HBO Max**. *Feliratos*. 76 perc.

1966-ban Nicolae Ceaușescu Romániájában a nagyobb népszaporulat érdekében teljesen betiltották az abortuszt. *Ligia Ciornei 1986 – Az elveszett év* című, valós eseményeken alapuló első nagyjátékfilmje 20 évvel később, a csernobili atomerőmű-baleset után játszódik a rendező szülővidékén, Románia északkeleti részén, közel az ukrán határhoz. Egy asszonyt az orvosként dolgozó anyósa súlyosan bántalmaz és arra akar kényszeríteni, hogy a törvény és saját akarata ellenére szakítsa meg már igen előrehaladott terhességét. A katasztrófa után a szóbeszéd szerint ugyanis megszorodtak a halvaszületések, és több csecsemő is rendellenességgel jött a világra.

A főként színházi rendezőként és performerként aktív Ciorneit kevéssé érdekelték a reprodukív jogok és a nukleáris energia körüli dilemmák,

ennél sokkal nagyobb szabású volt kisköltségvetésű terve. A filmidő jelentős részére egyetlen szűk belső térbe zárt hatalmi játékkal az elnyomott társadalom működését kívánta megjeleníteni egy olyan időpillanatban, amikor a diktatórikus rendszer bukása elképzelhetetlen volt, sőt, teljesen felmondta a szolgálatot az emberek jövőt fürkésző képzelete, és csak rémképek maradtak. Ciornei filmje nem kerekedik hibátlan egészszé, de így is suggesztív *darab*. A két női főszereplő hátborzongatóan pontos koreográfia szerint járja be bántalmazás és gondoskodás, durvaság és intimitás határvidékeit, a végletekig fokozva a helyzet kiélezett, már-már horrorisztikus voltát. A kibontakozást segíti a különös vizuális nyelv. A rendező eredetileg egyetlen hosszú beállításban tervezte elmondani a történetet, végül akkor döntött a stáb a jelenetekre bontás mellett, amikor a film 70 százaléka már leforgott. A két szerkesztési elv közötti ellentmondás, a folyton mozgó, figyelő kamera tekintetének megzabolázása érzéki-zsigeri szinten ható feszültséggel erősíti rá a témára.

Az *1986 – Az elveszett év*, akár a történelem, fukarul bánik a happy enddel. De lélegzetvételnél is inkább a fényes napjainkban nem túl fényes keleti blokkos szülőinek és gyerekeinek az együttérzésre. Ráadásul tud valami fontosat a mindig csak áldozatok árán elnyerhető, sohasem teljes *szabadságról*.

FORGÁCS NÓRA KINGA

Argentina 1985

Argentina 1985 – argentin, 2022. Rendezte: **Santiago Mitre**. Írta: **Mariano Llinás** és **Santiago Mitre**. Kép: **Javier Julia**. Zene: **Pedro Osuna**. Szereplők: **Ricardo Darín** (Strassera), **Peter Lanzani** (Ocampo), **Alejandra Flechner** (Silvia), **Claudio Da Passano** (Somigliana). Gyártó: **Kenya Films / Amazon Studios**. Forgalmazó: **Amazon Prime**. *Feliratos*. 140 perc.

Atörténelmi emlékezet tanuláságos nemzedéki mintázata tűnik kirajzolódni az 1976-83 közötti argentin katonai diktatúrát tárgyaló filmek történetében. Míg a törékeny demokrácia első évtizedeiben melodramai hangvétel (*A hivatalos változat*, *La noche de los lápices*) vagy dokumentumfilmes megközelítés (*Botín de guerra*, *Prohibido*) segítette a korszakot átvészelt nézők szembenézését a véres elnyomás friss élményével, az ezredforduló utáni drámák már gyakran a gyermeki fantázián szűrték át a visszatekintést (*Kamchatka*, *A kis ellenálló*). Végül a 2010-es évektől a thriller izgalmait (*A klán*, *Azor*), illetve egy-egy bravúros műfajkeverés (*Szemekbe zárt titkok*, *Az angyal*) hozta közelebb a traumát a személyesen már inkább csak közvetve érintett generációkhoz.

Ennek fényében akár sejthető is lehetett, hogy a 2022-es *Argentina 1985* nem elégszik meg a korábban bejártott műfaji sémákkal, de a katonai junta vezetőinek perét feldolgozó film sajátos zsánermixe a téma-megjelölés és a rendező eddigi életműve alapján is meglepő. A realpolitikai machinációkat alapos szigorral feltérképezve nevet szerzett Santiago Mitre (*El estudiante*, *La cordillera*) ugyanis úgy követi a bűnösök felelősségre vonását sürgető ballonkabátos ügyész útját, hogy a könnyek közt elmondott tanúvallomások és a sötét fenyegetések képsorai közé

vígjátéki, heist vagy éppen ifjúsági filmeket idéző pillanatokot illeszt. Az *Argentina 1985* így még látványosabban ellentmondásos rendszerváltásfilm, mint a chilei Pablo Larraín *Nója*: az állami terror hivatalos bukásának valódi és álarchívokkal átszőtt keserűes sikertörténete, melyben a múltidéző esztétika egyszerre hitelesítő és eltávolító hatását még a radikális hangnemkeverés is tetézi. A kínzások felidézése és a megindító vádbeszéd mellé ékelt könnyed zenés montázsokkal, bájos fiatal ügyvédcsapattal vagy humoros szópárbajokkal ugyanakkor Mitre korántsem relativizál, mindössze napjaink figyelemzavaros nézőjének is megüzeni, hogy az embertelen önkénnyel szemben esélytelenül is a végsőkéig kell küzdeni.

ÁRVA MÁRTON

A kiút

Causeway – amerikai, 2022. Rendezte: Lila Neugebauer. Írta: Otessa Moshfegh, Luke Goebel és Elizabeth Sanders. Kép: Diego García. Zene: Alex Somers. Szereplők: Jennifer Lawrence (Lynsey), Danny Wolohan (Jim), Jayne Houdyshell (Sharon), Linda Emond (Gloria). Gyártó: A24 / Excelent Cadaver / IAC Films. Forgalmazó: Apple TV. Feliratos: 92 perc.

Jennifer Lawrence produkciós cégének első filmjével debütált a vásznon a színházi rendezőként Tony-díjjal jutalmazott Lila Neugebauer és a három forgatókönyvíró is. Az elsőfilmeknél előforduló bizonytalankodás itt nem aránytalan túlzásokban, inkább az egyszerűségben és visszafogottságban mutatkozik meg. Neugebauer színházi tapasztalatai és a szépirodalom felől érkező forgatókönyvírók párbeszédhangsúlyos kamaradrámává redukálják a filmet, amelyben a vizualitás kevesebb szerepet kap. Hogy az alkotói együttműködésük ennek ellenére ígéretes, arra bizonyíték az egyik

legerősebb jelenetet, amelyben a szereplők jelyelven tudnak csak szót érteni egymással és felértékelődik az arcjátékuk is. A *kiút* érzékeny összetettséggel és szépen mesél a traumáról és a belőle való felépülés lehetőségéről, sőt, mintha Popper Péter sokat idézett gondolatát tenné meg tételmondatává: kapcsolatokban sérülünk és kapcsolatokban gyógyulunk meg.

Egy agysérülés miatt hazaküldik Afganisztánból rehabilitációra a katona Lynsey-t, aki mozdulatról mozdulatra, döntésről döntésre rakja össze az életét előbb egy őt gondozó nővér segítségével, majd az autószerelő Jameszel kibontakozó barátságon keresztül. A *kiút* nem egyszerűen PTSD-film, a háborús veterán-főhős ugyan erős amerikai toposz, a film lényegét tekintve mégis szinte esetleges választás, hiszen mint az kiderül, a valódi trauma nem az agysérülést okozó robbanás. A mozgáskorodinációs és memóriazavarok inkább fizikai tükröi a diszfunkcionális család és szülő hatására kialakuló érzelmi-kötődési képtelenségeknek. Lynsey és a szintén traumatizált James szerelemmel határos barátsága nem is nyújt olcsó menekülési útvonalat vagy újjászületést egyiküknek sem, szükségszerű konfliktusuk nyomán viszont képesek lehetnek átírni sebzett válaszaikat a maguk traumáira.

SÁNDOR ANNA

Barbár

Barbarian – amerikai, 2022. Írta és rendezte: Zach Cregger. Kép: Zach Kuperstein. Zene: Anna Drubich. Szereplők: Bill Skarsgård (Keith), Justin Long (AJ), Georgina Campbell (Tess), Kate Bosworth (Melisa). Gyártó: 20th Century Fox / Regency Enterprises. Forgalmazó: Disney+. Szinkronizált. 102 perc.

Fede Álvarez *Vaksötétje* feszes szociohorror, ami a pusztuló Detroitban mossa el az erkölcsi határvonalat a bűnöző „áldozatok” és a megkárosított gyilkos között. Zach Cregger első önálló játékfilmje, a *Barbár* szintén Detroit lerobbant kertvárosi részében játszódik, ahol Tess és Keith, két idegen egymás mellé kényszerül, mivel ismeretlen szállásadójuk egyszerre mindkettőjüknek kiadta a házat – a kölcsönös bizalmatlanság órái után azonban az alagsorban szörnyű rejtélyre bukkannak.

A *Barbár* a *Vaksötét*hez hasonló okos szociohorror kreatív és hatásos történetmeséléssel. Egy ponton elhagyja Tesséket, hogy más perspektívából – a magánéleti botrányairól hírhedt Ezra Millerre emlékeztető, szexuális zaklatással vádolt sorozatsztár, AJ és a nőket foglyul ejtő és megerőszkoló Frank – is bemutassa a horrorisztikus alapszituációt és a társadalmi kérdéseket, így például a #MeeToo színét és fonákját egyaránt láttatja. Hangsúlyos, hogy AJ életét a zaklatási vád tönkreteszi az előtt, hogy bebizonyítanak bűnösségét, Tess pedig csak azért bizalmatlan az amúgy udvarias Keith-tel szemben, mert férfi, azaz potenciális szexuális ragadozónak tekinti, amire Cregger rá is játszik a körítéssel (elhagyatott ház, éjszaka, Tess hálószobájából az ajtó arra a kanapéra nyílik, amelyen Keith úgy alszik, mintha figyelné a nőt). Sőt, relatív az is, ki ebben a történetben az igazi

szörnyeteg, mert bár a monsturnőnemű, az anyaság groteszk karikatúrája, de egy férfi „teremtette”. Ám akármilyen rétegzett a *Barbár*, egyrészt tipikus túlszűfolt elsőfilm, ami bő másfél órája alatt mindennek csak a felszínét kapargatja. Másrészt legerősebb az első fele mint feszült thriller, utolsó harmada viszont kifejezetten sablonos horrorba csap át, végső fordulat pedig olyanira olcsó és hatásvadász, hogy emiatt inkább csalódásként lehet visszagondolni Zach Cregger művére.

BENKE ATTILA

Diabolik

Diabolik – olasz, 2021. Rendezte: Marco és Antonio Manetti. Írta: Michelangelo La Neve. Kép: Francesca Amitrano. Zene: Pivio és Aldo De Scalzi. Szereplők: Luca Marinelli (*Diabolik*), Miriam Leone (Eva), Valerio Mastandrea (Ginko), Alessandro Roja (Caron), Serena Rossi (Elisabeth). Gyártó: Mompracem / RAI Cinema. Forgalmazó: HBO Max. Szinkronizált. 133 perc.

Elméletileg régi ismerősünk a címszereplő, hiszen több *Diabolik-fumetto* is megjelent itthon (lásd *Filmvilág* 2018/12., Kránicz Bence: *Papír mozi – A halál angyalai*), sőt az alkotókról szóló *A Diabolik nővérek* című 2008-as dokumentumfilm is eljutott hozzánk. Másrészt viszont erős túlzás lenne azt állítani, hogy a képregényekkel eleve sajátos viszonyt ápoló nagyközönség garantáltan felkapja a

fejét mindenre, ami *Diabolik* (még a jóval ismertebb Marvel-hősöknél sem kézenfekvő ez), és ezzel szoros összefüggésben komoly hiányossága a filmforgalmazásnak, hogy a Mario Bava-életmű számtalan gyöngyszeme közül többek között a *Danger: Diabolik* (1968) című adaptáció sem jelent meg hazánkban.

Fura élményben lesz tehát része annak, aki előtanulmányok nélkül, pusztán az „új, európai képregényfilm” ígéréteben bízva próbálkozik a Manetti testvérek tavalyi mozijával. *Diabolik* (itt – még?) ugyanis nem szuperhős, hanem antihős, aki fiktív helyeken, de azért jórészt még a valóság talaján állva hajtja végre gaztetteit, fittyet sem hányva az ártatlanokra. A nyitó menekülő jelenet azonnal több fontos kérdést is felvet – például hogy miért kéne a fülünk botját is mozdítani egy rideg tolvaj és tömeggyilkos kedvéért, de a szigorúbbaknak már a rámpás ugratás is elég lehet a „cápaugrás” megéléséhez.

Szerencsére a két Manetti stílusosan, a képregényekre és konkrétan *Diabolik* világának újrateemtésére nagy hangsúlyt helyezve írta és rendezte meg a filmet, ráadásul a színészek, a tempó és a zene is (többnyire) átlagon felüli, így a *Diabolik* képes bő két órára saját univerzumot teremteni. Félő azonban, hogy ennyi idő elteltével az élmény is gyorsan veszít a szavatosságából, és a megválaszol(hat)atlan kérdé-

sek mélyebb nyomot hagynak az érényeknél. Bavának lehetett igaz: okosabb az efféle „ellen-Batman”-eket egy karikatúrákkal teli, színes-szagos mesevilág szereplőjévé tenni, akkor a bűneik súlya sem válik nyomasztó teherre a néző vállán.

OROSDY DÁNIEL

Circle of Danger

Circle of Danger – brit, 1951. Rendezte: Jacques Tourneur. Írta: Philip Macdonald. Kép: Oswald Morris és Gilbert Taylor. Zene: Robert Farnon. Szereplők: Ray Milland (Douglas), Patricia Roc (Elspeth), Hugh Sinclair (McArran), Marius Goring (Lewis). Gyártó: Coronado Productions. Forgalmazó: Netflix. *Feliratot*. 86 perc.

A Circle of Danger Jacques Tourneur első független filmjeként úgy lapul a rendező 50-es évek elején készült látványos Technicolor-kalandopuszai között, akár a történetbeli fehér hanga kuriózuma – amely a mondák szerint tündérek sírját rejti – a lilavirágú társaival borított skót hegyoldalakon: első látásra alig tűnnek ki sajátos erényei, de közelebb hajolva hozzá finom szépsége rabul ejti a szemlélőt. A Val Lewton-széria *Hetedik áldozatát* idéző történet egyfajta szolid átkötést jelent két Tourneur-remekmű, a korai *I Walked with a Zombie* és a késői *Night of the Demon*

között: főhőse – az öccse világháborús frontthála ügyében britföldön nyomozó amerikai üzletember – egyfajta időutazásra érkezik a pogány kelta fennsíkok borongós mesevilágába egy hadititok nyomába eredve, hogy aztán a múltba nézve saját sötét tükörképe bámuljon vissza rá.

Ezúttal azonban szó sincs *Kísért a múlt-féle* buja noir-bravúrról, sem a markáns vizuális világ, sem a komor bukástörténet nem került át a Skócia és London között ingázó detektívstoriba (amely a brit bűnügyi kismester, Philip Macdonald munkája): a *Circle of Danger* romantikus szála inkább vígjátéki dramaturgiát követ, míg a krimi – egészen a megoldás szokatlan fordulatáig – egy hitchcocki kémthriller halovány ígérétevel kecsegteti a nézőt. Tourneur persze itt is szerét ejti néhány képi truvájnak (kihasználva a grandiózus kaledón vidéket, különösen az Antonioni-tájakat idéző pazar végkifejletben), de a legszébb, ahogyan a kétféle műfaj nyílegyenes mesternarratíváját spirális örvénnyé kerekíti: mi alatt a kötelező körök (a sorra befuccsoló randevúvacsorák és az egy srófra járó bajtárs-kikérdezések) mind közelebb viszik a hőst az elvárt végkifejletekhez, egyre kérdésesebbé válik, vajon a bűnfelderítésre vagy a szerelemre vonatkozik számára a címbeli kör.

VARRÓ ATTILA

